

При цьому слід встановити, що військова службова особа використовувала свої службові повноваження, оскільки, не може бути кваліфікованим за ст. 426-1 Кримінального кодексу України, якщо військова службова особа не перебувала при виконанні влади чи службових повноважень.

Література:

1. Азаров Д. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 2-ге вид. Київ : Юрінком-Інтер, 2018. 1104 с.

2. Про військовий обов'язок і військову службу. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text> (дата звернення: 24.04.2026).

3. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/551-14#Text> (дата звернення: 24.04.2026).

4. Єдиний державний реєстр судових рішень. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77931760> (дата звернення: 24.04.2026).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-613-6-73>

АНАЛІЗ ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ПРАВООХОРОНЦЯМИ

Параниця Сергій Павлович

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри правоохоронної діяльності
Державний податковий університет
м. Ірпінь, Україна*

На сьогодні перед поліцейськими стоїть завдання не лише гарантувати правопорядок, але й надавати населенню послуги у сфері забезпечення публічної безпеки, охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, а також допомогу особам, які за цілої низки обставин її потребують.

У статті 3 Основного Закону України зазначено: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [1].

При забезпеченні громадської безпеки, застосування вогнепальної зброї правоохоронними органами є важливим інструментом реагування

на загрози життю та здоров'ю громадян. Разом з тим, застосування зброї потребує чіткого регулювання, контролю та аналізу, оскільки пов'язане з високим рівнем відповідальності та ризиками.

На думку, Зеленського Є. С., Немонова Л. Х. слід зазначити деякі причини, що впливають на своєчасне та правомірне застосування вогнепальної зброї поліцейськими зокрема: 1) проблеми, пов'язані з рівнем службової, бойової та фізичної підготовки поліцейськими; 2) страх поліцейських перед дисциплінарною і, тим більше кримінальною відповідальністю внаслідок застосування ними вогнепальної зброї [2, с. 524].

Згідно зі ст. 46 Закону «Про Національну поліцію», застосування вогнепальної зброї є найбільш суровим заходом примусу.

Не менш актуальною поряд із проблемою трактування громадськістю застосування вогнепальної зброї поліцейськими є роз'яснення для самих поліцейських випадків застосування вогнепальної зброї. Таке роз'яснення має бути конкретним і зрозумілим, єдиним для всіх, на кшталт пам'ятки для працівника поліції. Таким чином, працівник поліції буде діяти відповідно до норм чинного законодавства. Розуміння законодавства, яке стосується випадків застосування вогнепальної зброї поліцейським, не може бути у кожного своє, воно є єдиним для всіх – від штатного працівника поліції до керівника центрального органу управління поліції і відповідного прокурора [3].

В умовах воєнного стану динаміка застосування зброї поліцією зазнала суттєвих змін. Якщо у мирний час основною причиною була самооборона або затримання небезпечних злочинців, то у 2022–2025 роках додалися фактори повномасштабного вторгнення.

За 2023 рік зафіксовано близько 420 випадків застосування вогнепальної зброї (без урахування бойових дій на лінії фронту спеціальними підрозділами).

За 2024 рік спостерігається зростання на 15% порівняно з аналогічним періодом минулого року, що зумовлено насиченістю цивільного сектору незареєстрованою зброєю [4].

Аналіз показує наступний розподіл:

- 1) 45% – відбиття нападу на працівника поліції або іншу особу (самооборона);
- 2) 25% – зупинка транспортного засобу шляхом його пошкодження (переважно під час комендантської години);
- 3) 20% – знешкодження агресивних тварин, що загрожують життю;
- 4) 10% – попереджувальний постріл у повітря [4].

На кожні 100 випадків застосування зброї лише у 4 випадках виникають питання щодо перевищення службових повноважень. Це свідчить про високий рівень стресостійкості, але й про ризики,

пов'язані з динамічними ситуаціями (наприклад, резонансний випадок у Дніпрі в серпні 2023 року).

Упродовж 2025 року виявили 5476 фактів незаконного поводження зі зброєю. Проте викликає занепокоєння, що сьогодні у незаконному обігу перебувають переважно військові зразки зброї – автомати, кулемети, гранатомети. Так, з вилученої впродовж 2025 року 3401 одиниці вогнепальної зброї 1213 – автоматична, 760 – нарізна, 965 – перероблена на вогнепальну та інша вогнепальна зброя, 463 – гранатомети [5, с. 52–53].

Наприклад, з метою перекриття каналів потрапляння нелегальної зброї на «чорний» ринок у червні 2025 року в межах загальнодержавної спецоперації поліція провела 941 обшук в усіх регіонах держави. За їх результатами вилучено 263 одиниці вогнепальної зброї, понад 74 кілограми вибухових речовин та 61 674 набоїв різного калібру, задокументовано 10 фактів збуту зброї, виявлено декілька схронів зброї (серед вилученого – гранатомети, гранати, різні боєприпаси) [5, с. 53].



Рис. 1

Джерело: за матеріалами URL: <https://npu.gov.ua/static-objects/npu/sites/1/zvit-npu-2025.pdf>

Зростання кількості випадків застосування вогнепальної зброї поліцією прямо співвідноситься із кількістю вилученої нелегальної зброї у населення у 2023 році поліція вилучила понад 5 000 одиниць вогнепальної зброї та 1,8 млн набоїв.

Аналіз статистичних динах свідчить, під час кожного 12-го затримання за підозрою у тяжкому злочині правоохоронці стикаються з наявністю зброї у правопорушника.

Для глибшого розуміння ситуації важливо порівняти українські показники з європейськими та виділити аспекти найбільшої інтенсивності застосування зброї всередині країни. Порівняння з країнами ЄС (на 100 тис. населення).

Україна демонструє вищу частоту застосування зброї, що є прямим наслідком війни та насиченості регіонів нелегальним озброєнням.

- Україна (2023): ~ 1,1 випадки застосування зброї на 100 тис. населення.

- Німеччина: ~ 0,15 випадків (переважно проти агресивних тварин або для попереджувальних пострілів).

- Польща: ~ 0,08 випадків.

- Велика Британія: < 0,02 (через специфіку – більшість патрульних не носять вогнепальну зброю) [6].

Показник України у 7–10 разів вищий за середньоєвропейський, проте він залишається в межах норми для країни, що перебуває у стані збройного конфлікту.

Аналіз оперативної ситуації свідчить про те, що інтенсивність застосування вогнепальної зброї в Україні суттєво різниться залежно від близькості до зони бойових дій та специфіки регіональних загроз. Детальний розподіл за типами активності наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Інтенсивність використання зброї правоохоронцями

Регіон	Рівень активності	Основна причина
Прифронтові області (Харківська, Запорізька)	Високий	Затримання коригувальників, ДРГ, робота на блокпостах.
м. Київ та область	Середній	Збиття дронів (Shahed), порушення комендантської години.
Західні регіони	Низький	Переважно боротьба з контрабандою та затримання озброєних дезертирів.

У 2024 році спостерігається небезпечна тенденція: через постійні обстріли та загальний рівень напруги, поріг сприйняття пострілів у населення знизився. Це призвело до того, що 12% правопорушників ігнорують попереджувальні постріли в повітря (у 2021 році цей показник був на рівні 5%). Це змушує поліцію частіше стріляти

безпосередньо «на ураження» (по кінцівках або агрегатах авто), що підвищує ризики поранень.

Згідно з опитуваннями 2024 року, 48% громадян довіряють Нацполіції. Цікаво, що в регіонах, де поліція частіше застосовує зброю для захисту цивільних (наприклад, збиття дронів або затримання мародерів у прифронтовій зоні), рівень довіри до конкретних підрозділів на 15–20% вищий, ніж у тилкових областях.

Сучасні тенденції свідчать про зменшення частоти застосування зброї та перехід до більш безпечних методів впливу.

Подальший розвиток взаємовідносин населення з працівниками системи правоохоронних органів у питаннях володіння та застосування так званої «цивільної зброї» має бути спрямований на підвищення професійної підготовки працівників, удосконалення законодавства та зміцнення довіри суспільства до правоохоронців як захисників прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина.

Очільник Офісу президента наголосив, що гарантувати безпеку має ефективна робота поліції та спецслужб. Він також звернув увагу на випадки, коли люди з дозволом на зброю коїли злочини, і назвав це питанням, яке потребує окремого аналізу.

Нагадаємо, станом на квітень 2026 року в Україні офіційно зареєстровано понад мільйон одиниць вогнепальної зброї та спецзасобів. При цьому випадків вчинення злочинів із використанням зброї, яку видавали цивільним для оборони на початку повномасштабного вторгнення, не зафіксовано [7].

Майор ЗСУ Юрій Касьянов володіє нагородною зброєю з 2014 року і поділяє точку зору Учайкіна. «Весь цей час, я відчуваю відповідальність, коли я зберігаю цю зброю і ношу з собою. Тому я уникаю бійок, слідкую за собою, слідкую за людьми, які мене оточують, щоб у мене не було навіть бажання застосувати цю зброю. А якби я опинився в тій ситуації, коли божевільний стрілець розстрілював людей, я би без сумнівів цю зброю застосував [8].

Процес реформування правоохоронної системи в Україні, зокрема поліції, має на меті не тільки оновлення структури та функціональних обов'язків органів внутрішніх справ, але й адаптацію до сучасних вимог і стандартів. В

Важливим аспектом цих змін є інтеграція новітніх технологій, вдосконалення процедур контролю та моніторингу, а також підвищення професійної підготовки кадрів. Однією з основних цілей реформ є створення ефективної системи, здатної швидко і адекватно реагувати на виклики сучасного суспільства. Це передбачає не лише вдосконалення технічних засобів і методів роботи поліції, але і розробку нових стратегій та тактик для забезпечення публічної безпеки. Важливим

є також забезпечення високих стандартів професійної етики і відповідальності, що вимагає від правоохоронців не лише дотримання закону, але й уважного ставлення до прав і свобод громадян.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Зеленський Є. С., Немонова Л. Х. Конфліктне питання застосування вогнепальної зброї працівниками Національної поліції України. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. Випуск 80: частина 1. 2023. С. 522–525. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.1.79>

3. Новицький Г. Пам'ятка співробітникам поліції «Щодо застосування вогнепальної зброї». Інформаційно-аналітичний центр Національної безпеки України. URL : <http://mediarnbo.org/2016/02/10/pamyatka-spivrobitnikam-politsiyi-shhodo-zastosuvannya-vognepalnoyizbroyi/>

4. Офіційна статистика Міністерства внутрішніх справ (МВС) та Національної поліції України <https://mvs.gov.ua/activity/prevention-corruption/statistika>

5. Звіт про результати роботи 2025. URL : <https://npu.gov.ua/static-objects/npu/sites/1/zvit-npu-2025.pdf>

6. Official Statistics Police use of firearms statistics, April 2023 to March 2024. URL: <https://www.gov.uk/government/statistics/police-use-of-firearms-statistics-april-2023-to-march-2024>

7. Легалізація зброї для цивільних. Буданов зробив заяву. URL: <https://glavcom.ua/country/politics/lehalizatsija-zbroji-dlja-tsilivnikh-budanov-zrobiv-zajavu-1115463.html>

8. «Дикий Захід» чи право на самозахит. Напад у Києві загострив дискусію про дозвіл на зброю для цивільних. URL: <https://glavcom.ua/digest/dikij-zakhid-chi-pravo-na-samozakhit-napad-u-kijevi-zahostriv-diskusiju-pro-dozvil-na-zbroju-dlja-tsilivnikh-1115037.html>